

JAPÁN ÉS A KELETÁZSIAI BONYODALOM

A KÖZTÁRSASÁGI KÍNA legfőbb külpolitikai célkitűzése kezdettől fogva a nemzetek közti egyenrangúság kiküzdése volt. Hányatott létének elmúlt huszonnégy esztendeje alatt egy percre sem feledkezett meg erről az egyre jobban utópia-ként ható programpontról, s a szakadatlan polgárháborúk kényszerű szünetei alatt, árvizek, éhínségek és banditizmus sorozatos csapásaiból időről-időre felocsúdva, a rendelkezésére álló gyenge vagy erőszakos, de hatástalan eszközökkel újabb és újabb kísérletet tett annak megvalósítására. De hosszú időn át a diplomácia ügyeskedései épp olyan eredménytelenek maradtak, mint azok a tüntetések és atrocitások, amelyeket a kormány vagy bizonyos nacionalista körök sugalmazására a kikötők és nagyvárosok diáksága felelőtlen csöcselék közreműködésével hajtott végre. Azazhogy az idegenek személyi és vagyonbiztonsága elleni eme újabb merényletek csak újabb olajat öntöttek a tűzre, s a status quo fenntartásához még görcsösebben ragaszkodtak az érdekelt külföldi hatalmak.

A kínai köztársasági kormányok helyzete valóban nem volt könnyű. A forradalom győzelmével 1912-ben a helyét átadó mandzsu dinasztiától a köztársasági rendszer olyan súlyos örökséget vett át, hogy annak a likvidálása a legrendezettebb bel- és külpolitikai viszonyok mellett is a legerheesebb feladatot jelentette volna. Az ópiumháborút záró 1842-i nankingi békével Kína, amely addig a nyugati hatalmakkal fölényes helyzetben levő nagyhatalom módjára tárgyalt és viselkedett, egyszerre, szinte átmenet nélkül hatalmasat zuhant: nagyhatalomból politikai depressziós területté változott, ahol nyugati hatalmak egymással versengve igyekeztek gazdasági és politikai befolyásukat minél hatalmasabban érvényesíteni és terjeszteni. Egymást követték a valóságos és a mondvacsinált konfliktusok, amelyeket mindig újabb „szerződésekkel“ kellett elsimítani, amelyek u. i. majd ennek, majd annak a hatalomnak biztosítottak újabb vasút- vagy dokképítési jogot, vagy más kiváltságot, minő az idegenek területenkívüliségi joga, a konzuli bíraskodási jog, nagyobb területeknek, városrészeknek az átengedése stb. A köztársasági Kína tehát mindjárt születésekor az ezerfejű hidrát jelentő nyugatiak karmai közé került, mely megfojtással fenyegette: teljes gazdasági ellenőrzés és kiszolgáltatottság mellett, melyet kissé erősebben fogalmazva kizsákmányolásnak is lehetne nevezni, még állami szuverénitására is súlyosan belegázoltak, a kon-

cessziós területek és társaságok államot képeztek az államban, a rendőrségnek nevezett idegen katonaság és helyőrség elől tágitani kellett a bennszülött karhatalomnak, nem beszélve arról például, hogy kínai vizeken zavartalanul közlekedhettek és csoportosulhattak idegen haditengerészet egységei. Mindezt a nyugati hatalmak külső körülmények által kellően motivált szerződéses jogaiknak tekintették. A kínai tézis szerint a sérelem nem is abban gyökerezik, hogy az idegenek szerződésen kívüli jogokat gyakorolnának, hanem abban, hogy maguk a szerződések voltaképpen erkölcsi hozzájárulásuk nélkül, egyoldalúan rájuk kényszerített obligációk, amelyek az emberi jog és igazság szerint nem kötelezhetik tovább őket. Ezek ellen az „egyenlőtlen szerződések“ ellen indított kampány, amelybe a hivatalos diplomácia bekapcsolta a sajtó-propagandát is, hosszú, makacs küzdelem után elért annyit, hogy végül is sikerült szimpátiát ébreszteni a kínai álláspont iránt azon országok közvéleményében, amelyek a szerződésekben érdekelve nem voltak.

A nyugatiak megingathatatlannak látszó kiváltságain mégis sikerült rést ütni. Az első csapást a világháború vesztes hatalmai szenvedték, a németek, akik elvesztették többek közt santungi koncesszióikat, továbbá Ausztria-Magyarország, melytől elkobozták tiencini városnegyedét. Ezenfelül a németek, magyarok, osztrákok, bolgárok, törökök elvesztették például konzuli bíraskodási jogukat s alattvalóikat az elé a kínai bíróság elé utalták, amelynek illetékességét Anglia, az Amerikai Egyesült Államok stb. állampolgáira nézve továbbra sem hajlandó elfogadni azzal a megokolással, hogy ez a primitív, ázsiai szerveztű intézmény nem nyújt garanciát a művelt világon ezidőszent érvényben levő elvek szerinti jogszolgáltatásra, annak pártatlanságára, függetlenségére. A pekingi Ketteler-emléket lebontották, mert a boxer-lázadás német győzelmét örökítette meg, s köveiből az antant-hatalmak diadalkaput emeltek a Central Parkban s a régi latin, német, kínai felirat helyén angol és kínai nyelvű mondat hirdeti most a „jognak a hatalom felett való győzelmét“.

A világháború központi hatalmait tehát részben végleg, részben beláthatatlan időkre sikerült kisöpömi a Kínát „egyenlőtlen szerződésekkel“ befolyásuk alatt tartó „imperialista nyugati országok“ sorából. S noha Kína egyéb okok miatt duzzogva nem írta alá az ezen intézkedéseket is szentesítő versaillesi stb. szerződéseket, mégis örömmel vette ezt a neki oly kényelmes porondtakarítást. A régi kínai politikai iskola diadalt ült: a „nyugati barbárok“ egy részét a másik részével végeztették ki.

A körülmények szerencsés alakulása úgy hozta magával, hogy a kellemetlen idegenek egy másik nem kevésbé veszélyes csoportjától is sikerült megszabadulni — legalább is látszólag. A Kínával szomszédos cári Oroszország súrlódási felülete sokkal nagyobb volt már a mandzsu dinasztia idejében, mint a többi nyugati hatalomé, mert itt a speciális gazdasági okok mellett igen súlyos területi problémák is egyre gyakrabban veszélyeztették teljes felborulással a békét és a túrhető szomszédi viszonyt. A világháborúban valamennyi „nyugati barbár nép“ presztízse óriásit süllyedt a Mennyei Birodalom vezető politikusai

szemében. A legmélyebbre süllyedtek közé tartozott a kínaiak előtt Oroszország is, amely a veszett háborút követő forradalom és anarchia, zűrzavar következtében katonai és külpolitikai mélypontra jutott. A bolsevista ideológia frázisaiba burkolt, de távoli imperialisztikus célok érdekében tett orosz engedményeken kapva-kapott a kínai diplomácia. Szovjetországtól tehát orvoslást nyertek, szintén áldozat nélkül, az összes sérelmezett pontok: visszakapta Kína a régi orosz koncessziós területeket, lemondtak a konzuli bíraskodásról és az ezzel kapcsolatos jogokról, le az Oroszországnak még a boxer-lázadásból járó jóvátételi kártérítésről, sőt visszakerült — ha ideig-óráig is — Külső-Mongólia is, csak a Kínai Keleti Vasútnál biztosított érdekeltséget tartotta meg magának a Szovjet továbbra is. Amikor pedig Kína bolsevizálásának nagyméretű terve csődöt mondott, hasztalan volt minden megbánás, a birtokon kívüli Szovjet-Oroszországot éppen az újonnan visszaszerzett jogok alapján a legkíméletlenebbül üldözni kezdték.

Az igazi kemény dió, az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország továbbra is megingathatatlanak mutatkoztak. Igaz ugyan, hogy egy időben a szervezett anglophobia jegyében szított zavarások, összeütközések következményeként sikerült elérni azt, hogy pl. Han-kou angol koncessziója visszakerült kínai kézre, mindez azonban édes-keves volt ahhoz képest, amit az idegen vérre és vagyonra szomjas szélsőséges nacionalisták követeltek.

A többi nyugati hatalom kiváltságai körül soha nem kavargott ennyi szenvedély. És csakugyan helyesen ítélte meg itt a helyzetet a kínai diplomácia, mikor azt tartotta, hogy Belgium, Hollandia, Spanyolország, Portugália és a többi kisebb ország koncessziói, szerződésai a nagyhatalmak kiváltságaival együtt állnak vagy buknak.

Idestova száz esztendeje annak, hogy Kína földjén gazdasági befolyásért, új gazdasági erőforrásokért szinte visszaverhetetlenül küzdenek a nyugati hatalmak; ez a harc nemcsak Kína ellen irányul, hanem a kíméletlen versenyfutás valamennyi résztvevője egymásnak is ellensége, s csak a valóban nagy közös veszedelem tudja egy táborba gyűjteni a riválisokat a közös érdekek *— néha közös konc — megvédelmezésére.

Ebben a közel százesztendőös küzdelemben — mint Szun Jatszen, a kínai forradalom legkimagaslóbb egyénisége mondja — Kína a nyugati hatalmak kolóniájává, sőt hiperkolóniájává fejlődött. Tragikomikus fordulata a történelemnek, hogy amikor az ezen állapot megszüntetése érdekében vívott küzdelem a legádázabban tombolt, éppen akkor jelent meg a színen az „egyenlőtlen szerződések“ rabtartóinak a sorában a maga legfélelmetesebb valójában egy eladdig inkább csak háttérben mutatkozó ellenfél: Japán.

Ebbe a környezetbe, amelyet a külpolitikai depressziós területet képező Kína földjén gazdasági előnyökért rivalizáló idegen nagyhatalmak küzdelme jelent, kell most behelyeznünk Japánt újabb előretörésével, s a körülötte támadt, háborús veszedelmet jelentő konfliktusaival, hogy helyesen ítélhessük meg Japán szerepét. Ennek a gazdasági és politikai harcnak az előzményei befolyásolják a közvet-

lenül érdekelt nagyhatalmakat elsősorban Oroszországot és az Amerikai Egyesült Államokat, távolabb Angliát, hogy miként reagáljanak Japán túlzott étvágyára. A nagyhatalmak és Kína sajtóságtól viszonyára magyarázza meg, legalább részben, azt a méreteiben hallatlan passzivitást, amellyel Kína az egymást követő legsúlyosabb csapásokat is fogadja. A nyilvánvaló katonai, politikai erőtlenségen kívül kétségtelenül van valamelyes része annak a tudatnak is, hogy hasonló súlyos helyzetekből — legalább részben — már nem egyszer menekült meg a jog és méltányosság örve alatt „barátságosan közvetítő”, de valóságban saját érdekeit féltő nemzetközi blokkok fellépésére.

Japánt Kínával szembeni magatartásában nemcsak azok az elvek irányították, amelyek a többi érdekelt nagyhatalmat vezérelték kelet-ázsiai politikájukban, hanem kezdettől fogva — épúgy mint Oroszország esetében — területi aspirációk is szerepeltek a japánok programjában.

A kontinens belseje felé terjeszkedni vágyó szigetország a céljai megvalósítása felé vezető első lépést már 1894-ben megtette a japán-kínai háború körülményekkel és önfeláldozó szívóssággal kieroszakolt győzelmével. Ekkor került fokozottan japán érdekszférába Korea félszigete, mely idővel teljes japán impérium alá jutott. A múlt század második felében (1868) modernizálódott Japán, mely eladdig jelentéktelen kis ázsiai országszámba ment a nyugati hatalmak előtt, már akkor megmutatta oroszzlánkörmeit, az orosz-japán háború kimenetelekor pedig maguk az érdekelt nyugati nagyhatalmak is rádöbbennek arra, hogy Távol-Keleten egy kellemetlen ázsiai nagyhatalom keletkezett, amellyel a jövőben a legkomolyabban kell számolni.

Japán már a japán-kínai háború alkalmával megtette az első lépéseket az ázsiai kontinens felé, az orosz-japán háború után pedig sikerült megvetnie lábát Mandzsúria déli részében is. Ez az utóbbi pozíció később a Mandzsúria és Mongólia meghódítása felé vezető úton felbecsülhetetlen értékű bázist jelentett számára.

De igen korán más irányban is akciót kezdett a japán politika. A világháborúban egymással elfoglalt nyugatiak háta mögött, 1915-ben Kína elé terjesztett híres 21 követelésében Japán a Mandzsúriára és Mongóliára vonatkozó pontokon kívül bejelentette igényét más délibb területekre is, melyeket nyíltan a japán gazdasági függés láncára kívánt fűzni. Ez a teljesítmény maradt 21 pont igen tanulságos a mai helyzet mérlegelése szempontjából, mert jól látható belőle, milyen tervszerű, alaposan átgondolt program szerint halad a japán inváziós politika. Már ekkor, 1915-ben súlyos engedményeket követelt magának Japán az északi tartományokon kívül Edna belsejében: Santungban, Fukienben, sőt mélyen bent a Jangcekiang völgyében is.

Sajtóságtól, hogy Japán erőszakos terveit, milyen óvatossággal igyekezett megvalósítani. Presztízsének, katonai és gazdasági erejének legteljesebb kímélése mellett mindig csak lépésről-lépésre haladt, a nyugati hatalmakkal való konfliktust gondosan kerülve, kellő időben megállást tudott parancsolni magának, ha érdekei úgy parancsolták. A nyugati hatalmakkal való rivalizálás hosszadalmas iskolájában azonban Japán kitűnően megtanulta, hogy mindenkor szabad kezét nyer

akcióiban, valahányszor a nyugatiak saját konfliktusaikkal vagy belső bajaikkal vannak elfoglalva. Ennek a mozzanatnak a szigorú szemmel-tartásával tudta oly sikeresen továbbfolytatni, mégpedig minimális katonai és gazdasági áldozatok árán, Japán erőszakos előretörését.

Amikor a világháború után az európai és az amerikai nagyhatalmak nyomása alatt Japán 21 követelésével kénytelen volt visszatáncolni, egyidőre mintha csend támadt volna a Kína földjéért rivalizáló keletázsiai fronton. Ez a csend azonban korántsem jelentette a végleges visszavonulást, vagy a tervek revideálását, csak megfelelőbb időpontra várt a japán politika. Úgy látszik, ez az időpont a Kínai Keleti Vasút körül támadt szovjetorosz—kínai konfliktus után érkezett eh

Az 1931-i japán-kínai konfliktus, valamint Mandzsúriának azt követő meghódítása, a Sanghai melletti harcok, a népszövetségi Lytton-féle javaslat merev elutasítása, Japánnak a Népszövetségből való visszavonulása, a vazallust pórázra fogott Mandzsú-császárság megalapítása gyors egymásutánban zajlott le, megdöbbenést és méltatlankodást keltve az érdekelt nagyhatalmak diplomáciai köreiből. Már ekkor úgy látszott, hogy a japán körök túlfeszítették a húrt, s hogy a helyzet komoly elmérgesedéséhez már csak hajszál hiányzik.

Az azonban Japán e súlyos előzmények ellenére is tovább folytatta megkezdett tervének végrehajtását. Nem elégedett meg Mandzsúria földjével, hanem tovább szivárgott a szomszédos kínai tartományokba* majd pedig egész nyíltan birtokba vette Észak-Kínának a Nagy Falon túl kétségtelenül leggazdagabb, újonnan alakított tartományát, Zseholt is. Zsehol után tekintetét a szomszédos Csahar és a még távolabbi Szuijüan tartományokra vetette, s tervszerűen megkezdte ezeknek a területeknek is pénzzel, propagandával, fegyveres portyázó csapatoknak a segítségével megdolgozását. E nagyobbára kulisszák mögött folyó műveleteknek az eredménye ez év januárja közepén került napvilágra, amikor szükségű, de sokatmondó távirati jelentések világgá röptették a hírt egy új ország születéséről, melyet Mandzsukuo mintájára Mongkukuo-nak neveztek el („Mongolország“).

A kínai elnevezés mögött egy mongol vagy magát annak nevező politikai alakulat húzódott meg, amelyről egyelőre csak az volt a napnál világosabb, hogy a japán terjeszkedési politika kezében pontosan olyan szerep vár rá, mint az utolsó kínai császár látszólagos jogára alatt feltámasztott, csaknem szintizta kínai lakosságú Mandzsui méra.

Mongkukuo, az új állam, az eddigi jelentések szerint magában foglalná egész Belső-Mongóliát, illetőleg annak azon részeit, amelyek eddig még valamilyen formában kínai kézen maradtak.

Az új államnak akár geográfiai tagozódását tekintjük, akár eddigi politikai történetét vesszük szemügyre, azonnal kell látunk, hogy mondva csinált politikai alakulattal van dolgunk. Ez a meglehetősen hatalmas kiterjedésű földszáv, mely a Góbi-sivatagtól délre egészen a kínai Nagy Falig, keletre Mandzsúriáig, nyugatra egészen Kínai-Turkesztán határáig terjed, a mandzsú dinasztia alatt nyerte a Belső-Mongólia elnevezést (ellentétként a szovjetorosz befolyás alá tartozó Külső-Mongóliával, melyet ma Mongol Népköztársaságnak neveznek). Nem volt ez egységes terület, s csak arra szolgált, hogy a kínai Nagy

Fal tövében elterülő legelőket kivonják a kínai közigazgatás hatásköréből, s az uralkodó császári családdal s a mandzsukkal rokon mongol fejedelmek és törzsfők háborítatlanul legeltethessék nyájaikat a számukra pontosan kijelölt legelőkön.

Ez az eredetileg törzsi legelőkből és törzsi birtokokból álló Belső-Mongólia földrajzilag a legkevésbé sem volt nevezhető ideális egységnek. Folyók, hegyláncok, szakadékok, sivatagi részletek darabokra szaggatják annyira, hogy a kelet-nyugati irányban való közlekedés valósággal lehetetlen, s az egymástól természeti akadályokkal elszakított részek csak a legnagyobb nehézségek árán érintkezhetek volna egymással, ha ennek valaha is nagyobb szükségét érezték volna. Közmondásos volt, hogy ha két belsőmongóliai mongol fejedelem találkozni akart, akkor mind a kettőnek Pekingbe kellett mennie. A Belső-Mongóliát átszelő többé-kevésbé járható utak ugyanis jóformán mind Pekingbe vittek, délkelet felé. Felfelé, északnyugati irányban ezek az utak Külső-Mongóliába vezettek, északkelet felé pedig valamikor a Mandzsúria északi részeibe vivő rendkívül fontos kereskedelmi útvonalakban folytatódtak. A mandzsúriai utakat újabban teljesen megölte a meglehetősen sűrű mandzsúriai vasúti hálózat, a Külső-Mongólia, főleg Urga irányába vezető utakon változatlanul élénk a forgalom épúgy mint régen —¹ amikor valamilyen újabb konfliktus meg nem bénítja —, legfeljebb a tevekaravánok mellett egyre nagyobb számban tűnnek fel a teherszállító autók.

A mongolok visszaszorulása Belső-Mongólia földjén már a mandzsú dinasztia idején megkezdődött, hiába volt az uralkodóháznak minden érdekükben tett óvintézkedése. A kínai lakosság egyre nagyobb arányokban szivárgott át a Nagy Falon túli mongol területekre a mongolokkal való kereskedés céljából, lassanként letelepedtek ezek a kereskedők, s ma jelentős — érthetően tiszta kínai jellegű — városok keletkeztek ezeken a helyeken. Ilyen Kalgán, az elkínaiasodott Dolonnór, a Zseholban fekvő Csifong és Csengtő.

A huszas években a kínai köztársasági kormány végleg eltörölte Belső-Mongólia kiváltságos politikai és közigazgatási jogait, közönséges kínai területnek nyilvánította az egykori mongol legelőket (az igazi nomádok még beljebb menekültek nyájaikkal, nyugalmasabb legelőkre, ahová a kínai nehezebben mehet utánuk), melyet részben a már meglévő tartományokhoz csatolt, részben pedig új provinciákat alkotott belőle. A legkeletibb terület egy része a mandzsú tartományokhoz került, más része pedig a régi Pecsili tartomány Nagy Falon túli kerületeivel együtt az új Zsehol tartomány magva lett. Ettől keletre húzták meg egy újabb tartományt, egy mongol törzs nevééről Csahamak nevezett provinciának a határait. Kisebb darabot juttattak a mongol területből Sanszinak, a régi kínai tartományt is. Belső-Mongólia legnyugatibb részéből kanyarították ki a Szuijüan nevű új tartományt. A régi Pecsili tartomány eltűnt a térképről, északi része, mint mondtuk, a Zsehol tartományhoz került, a Nagy Faltól délre eső, tehát tiszta kínai darabjából keletkezett az új Hopei tartomány.

Zseholt már korábban elvesztette Kína, ma Mandzsui méhez tartozik, de egyelőre nem valószínű, hogy mint a régi Belső-Mongólia

részét az újonnan alakult Mongkukuóhoz csatolnák, addig semmi esetre sem, míg oly gyenge lábon áll az új állam, mint az egyelőre látszik.

Eddig mindössze az történt, hogy Tö mongol herceg tokiói sugalmazásra bejelentette a nankingi kormánytól, azaz Kínától való elszakadását és előbb az autonóm mongol tanács elnökének, majd az újonnan proklamált Mongkukuo államfőjének tette meg önmagát, természetesen a japán hatóságok jóváhagyásával. Tö herceg elhatározását kiáltványban tette közzé, s bejelentette Nankingban, Tokióban és Moszkvában is. Bejelentette egyben azt is, hogy Mongkukuót Mandzsukuo fennhatósága, illetve védelme alá helyezte. A kiadott kommunikék szerint Mandzsúria kötelezte magát arra, hogy az új államot fegyverrel látja el, továbbá kínai támadás esetén védelmére siet. A japán-mandzsú csapatok nagyobb nyomaték kedvéért meg is kezdték előnyomulásukat Kalgán felé.

A japán védnökség alatt megalakult mongol állam területe nem valami nagy, mindössze a Csahar tartományra terjed ki, a szomszédos Szuijüanban még kínai seregek tartózkodnak, a régi Belső-Mongólia eme hátralévő területeinek a megszerzése és az új mongol államhoz való csatolása újabb hatalmas bonyodalmak nélkül nem lehetséges. Mongol szempontból Mongkukuo természetesen nem a mongol törzsek közös felkelésének, nem a kínai iga alól szabadulni vágyó mongolok szabadságharcának eredményeként jött létre, hanem tisztára a japán zsoldba szegődött Tö herceg és politikai híveinek a mesterkedése. Nanking hivatalosan nem vesz tudomást az új államról, egyedül Tö herceg lázadását tartja számon az egész mozgalomból, aki ellen a megtorlást kínai módon már el is kezdte. Egyelőre Tö herceg helyett legbizalmasabb embere és munkatársa, Csang dr. esett áldozatul a Nankingból kiküldött orgyilkosoknak.

Az új mongol operettállam jelentősége japán szempontból nem is mai erejében, befolyásában vagy terjedelmében gyökerezik, hanem abban a szerepben fog majd kidomborodni, amely a jövőben vár rá. Japán tervek szerint ennek a Mongkukuónak lesz a feladata, kötelessége a többi mongol területek igazgatását reklamálni — nemzeti egyesítés címén. Elsősorban természetesen az orosz befolyás alatt álló Mongol Népköztársaságról volna szó. A mongol területek egyesítése érdekében kifejtett propaganda nem ismeretlen vagy meglepő sem az oroszok, sem a japánok részéről. Külső-Mongólia vagy a Mongol Népköztársaság már hosszú évek óta tiltott föld minden japánnak, ahová sem kereskedés, sem tanulmányút címén nem teheti be a lábát. Kárpótlásként ezek rohamosan vetették rá magukat Belső-Mongóliára. Az oroszok sem maradtak tétlenül. Amikor a bolsevista propagandával többé nem értek célt, sőt üldözésnek tették ki vele magukat, akkor Külső-Mongóliából küldtek pán-mongol agitátorokat Mandzsúria mongol törzsei közé, ezek is tömegesen kerültek a mukdeni kínai börtönökbe még Csang Hiüe-leang idejében. (Ilyen agitátor volt Mersze, a híres dahúr írástudó is.) A külsőmongóliai politikai agitátorok különben termékeny talajra találtak itt, mert a kínai fennhatóság alatt élő mongolok közt sehol sem volt oly erős a nemzeti

öntudat, a szeparatista törekvések sehol sem nyilvánultak meg oly bátran és leplezetlenül mint éppen Mandzsúria mongol törzsei körött.

A Tö herceg Mongóliájára vonatkozó távolabbi terveket egyelőre mellőzve, az újonnan japán érdekkörbe vont mongol területet azokhoz az észak-kínai autonomista blokkcsoportokhoz csatolták, amelyeknek létrehozásán a japán körök már hosszú idő óta fáradoztak. Ismeretes, hogy ezek a tervek nem kevesebbet akartak, mint egész Észak-Kínát elszakítani és Puji császár fősége alatt, akit mandzsúriai uralkodói periódus-neve után Kangtönek is hívnak, Mandzsúriához csatolni. Ez természetesen Észak-Kínára is azt a leplezett formáját, de tökéletes, részletekre terjedő japán függést jelentené, mint Mandzsúria látszat-önállósága.

Észak- és Dél-Kína politikai rivalizálását ügyesen kihasználva, mesteri diplomáciai fogással sikerült is Japánnak elérnie, hogy Kelet-Hopei, Tungcsou fővárossal elszakadt Nankingtól és szerződést kötött Mandzsukuóval. E szerződés pontjai közül elegendő kiemelnünk azt, hogy a két ország kormánya kölcsönösen elismeri egymást, diplomáciai képviselőket küld egymás fővárosába, szoros katonai és gazdasági együttműködésre lép egymással és ennek a célnak a megvalósítása érdekében haladéktalanul új vasutak és országutak építéséhez fognak.

A szerződés első megvalósított pontjai közé a katonai természetű megegyezések tartoznak. A legújabb híradások ugyanis már arról számolnak be (február 15), hogy a Mandzsúria és Kelet-Hopei közt létrejött katonai szerződés értelmében a japán Kwangtung-hadsereg katonai bizottságot vezényelt Kelet-Hopei fővárosába, Tungcsouba és hogy Kelet-Hopei hadseregét az észak-kínai japán haderő keretébe illesztették bele. Világosan láthatjuk, hogy a diplomáciai udvariaskodás virágnyelvén túl Kelet-Hopei „szövetsége“ és „szerződése“ tökéletes japán függést van hivatva leplezni.

A többi észak-kínai autonóm alakulat helyzete sem sokkal különbözik Kelet-Hopeictől. Japán tábornokok, a világ előtt félig-meddig felelőtlen elemeknek feltüntetett Kwangtung-hadsereg vezetői irányítják ezeket a tárgyalásokat, kötik a szerződéseket, illetve adják az utasítást nekik tetsző megegyezések kötésére.

Hopei és Csahar ú. n. politikai tanácsának a japán Doihara tábornok adja a „tanácsokat“. Legutóbbi alkalommal javaslatot tett a tanácsnak a következő nem kimondottan katonai jellegű kérdésekre nézve:

1. Hopei és Csahar politikai tanácsa a jövőben japán technikai szakértőket alkalmaz, akik külön bizottságot alkotnak.
2. A tanács biztosítja az összes közlekedési eszközök, a vasút, posta, távíró, repülőszolgálat teljes autonómiáját.
3. Az adók és illetékek, beleértve a vámokat is Pekingbe irányítandók; a külföldi kölcsönök ügye azonban továbbra is változatlanul az eddigi elvek szerint nyerne elintézését.
4. A japán áruk különleges elbírálásban részesülnek.
5. A tanács ellenőrzi az iskolai oktatásügyet.
6. A tanács nem foglalkozik olyan ügyek tárgyalásával, amelyek Hopei keleti, Csahar déli és Szuijüan keleti részére vonatkoznak. Doihara „javaslata“ parancs volt, amely elől nem lehetett kitérni.

De jól láthatjuk a fentiekből, hogy a japánok kettészakították Csahart is, Hopeit is és a töredékrészeknek nincs beleszólásuk egymás ügyeibe.

A japán impériumnak északkeleti brutális terjeszkedése a kelet-ázsiai kérdésben elsősorban érdekelt hatalmak körében előbb kínos feltűnést keltett, majd hatalmas felháborodást váltott ki. Nem lehetett egy percig sem kétséges, hogy nem fogják tétlenül, ölhetett kézzel nézni, mint terjeszkedik rovásukra minden nemzetközi szemérmel felretéve Japán. Külön nyugtalanító momentumként ott meredeztek még egyéb olyan események is, mint Japán kilépése a Népszövetségből, a tengeri egyezmény felmondása, lázas tengeri fegyverkezése. A felelős körök előtt világos volt, hogy ha idejében gátat nem vetnek Japán étvágyának és készülődésének, akkor belátható időn belül oly veszedelmes ázsiai nagyhatalommá erősödik, amely elől el kell tűnnie minden más nagyhatalomnak a keletázsiai kontinensről, sőt komoly veszedelmet jelenthet a Csendes-óceán jelenlegi hatalmi viszonyaira is.

A nyugati hatalmak különben elég korán felismerték Japán veszedelmes rivalizálását, s minden nagyobb előretörésekor „mérséklő indítványokkal“ redukálták szerényebb méretekre elért sikereit.

A japán győzelemmel végződő japán-kínai háború eredményeit az angolok, franciák és oroszok közös fellépésére kellett mérsékelni és Japán kénytelen volt lemondani bizonyos területekről, így Leao-tung félszigetről, amelyet Kína a japán-kínai háború végét jelentő simonoszekii békében (1895) már átengedett neki. Az orosz-japán háború végén a bajbajutott Oroszországnak az Egyesült Államok siettek segítségére és közvetítésükkel megpróbálták menteni azt, ami még menthető. Így jött létre a portsmouthi béke, amely kétségtelenül súlyosabb feltételéket tartalmazott volna amerikai közvetítés nélkül. Harmadízben a világháború alatt Kínának benyújtott 21 japán követelés adott alkalmat a nyugati hatalmaknak a prókátort szerep gyakorlására. Az ő fellépésükre Japán kénytelen volt követeléseit visszavonni, amelyek különben Kínát japán gyarmati nívóra süllyesztették volna. Az Egyesült Államok által 1921-ben összehívott washingtoni nemzetközi konferencián, melyen Kína függőben lévő ügyeit tárgyalták meg, külön bevették az elfogadott határozatok pontjai közé, — Japán mértéktelenül előretörő magatartása elleni burkolt éllel — hogy egyetlen idegen nagyhatalom sem élvezhet több kiváltságot, mint bármelyik más.

Az elmúlt két hónap alatt Észak-Kínában végbement erőszakos japán előretörést rendkívül élesen ítélte meg az angol közvélemény; a figyelem egyszeriben Távol-Kelet felé fordult, s még az afrikai háború égető aktualitása is háttérbe szorult a Japán által felidézett bonyodalom hatása alatt. Még élesebben reagáltak a japán eseményekre az Egyesült Államokban. Pittman szenátor éles beszédet mondott Japán ellen, melynek meglepő visszhangja támadt a diplomácia világában is. Noha a hivatalos japán körök előbb annak a nézetüknek adtak kifejezést, hogy felelősségérzettel bíró államférfi ilyen nyilatkozatot nem tehet, később mégis célravezetőbbnek tartották Saito washingtoni japán nagykövet útján is hangsúlyozni azt a kevés öszinteséget tartalmazó kijelentésüket, hogy Japán nem kívánja rátenni a kezét Észak-

Kínára és hogy Kínára vonatkozólag továbbra is az eddigi szerződésekben leszögezett „nyitott kapu“ politikájának alapján állanak.

Az Angliában és Amerikában támadt viharokat egy csapásra elnyomta az a súlyos természetű konfliktus, amely hullámvázaiban sokszor a háború kitörésének veszedelmével fenyeget s amelyet Japán Észak-Kínában követett politikája Szovjet-Oroszországban váltott ki.

Az orosz Szovjet más lobogó és más elvek hirdetése mellett nagyjában ugyanazt a távolkeleti politikát folytatja, mint a régi cári Oroszország. A régi császári Kína területéből sikerült lehasítania a hatalmas darabot jelentő Külső-Mongóliát, amely a Mongol Népköztársaság név alatt ugyanolyan függvénye lett Szovjet-Oroszországnak mint Mandzsukuo Japánnak: látszat-önállóság mellett itt is, ott is csak az történhetik, amit Moszkva, illetve Tokio jónak lát vagy engedélyez. Bár a nyugati értesülések fölöttébb fogyatékosak Kínai-Turkesztán vagy Szin-kiang sorsát illetőleg, mégis bizonyos jelekből úgy látszik, hogy azok a küzdelmek, amelyeket a Szovjet e távoli földterület megszerzéséért folytatott, nem maradtak teljesen eredménytelenek, s befolyását kisebb vagy nagyobb mértékben sikerült biztosítania itt is.

Japán erőszakos fellépése következtében célszerűnek látta Szovjet-Oroszország Mandzsúriáról teljesen lemondani, s gazdasági érdekeltiségének utolsó maradványaitól is megvált: eladta az annyi konfliktust felidézett Kínai Keleti Vasút rá eső tulajdonjogát Japánnak. E teljes visszavonulás után Japán legújabb észak-kínai politikája nemcsak Belső-Mongólia irányában táplált szovjetorosz reményeknek jelenti a temetését, hanem a szovjetorosz befolyás alatt élő Mongol Népköztársaságnak Észak-Kína felé vezető fontos gazdasági érhálózatának a teljes elvágását is maga után vonja. Valóban, a keletázsiai hírek már azt jelentik, hogy Japán katonasággal rakta meg a fontos Urga-Kalgán útvonalnak, amely délen Pekingbe vezet tovább, az észak-kínai szakaszát és hogy minden forgalom szünetel. Ha tehát Szovjet-Oroszországnak nem volnának is a régi kínai területekkel szemben többé hódítási aspirációi, akkor is elevenébe vág az új japán térfoglalás, mert hiszen eddigi szerzeményeinek biztonságát és életképességét veszélyezteti.

Japán és Szovjet-Oroszország érdekeinek súlyos összeütközése azonnal nyilvánvaló lett, mikor Észak-Kínában az első japán katonai hadmozdulatok lezajlottak. A végsőkig feszített ellentét egyelőre Mandzsúria és Külső-Mongólia, illetve Szovjet-Oroszország közti határincidensekben robbant ki, amelyeknek normális időkben nem igen van nagyobb jelentősége vagy súlyosabb következménye, azonban a ma körülményei között — ha ürtügyként is — háborús leszámolóshoz vezethetnek.

A mandzsú-mongol határincidenseknek bizonyos technikai magyarázata és mentsége is volna —¹ nyugodt viszonyok között. A két ország közti határt ugyanis eddig még nem állapították meg pontosan s ez nem is járt súlyosabb következményekkel addig, amíg Mandzsúria igazgatása nem japán, hanem kínai kézben volt. Akkor ugyanis még az olyan nagy terjedelmű határkiigazítás sem jelentett konfliktust, mint

amikor Külső-Mongólia magához ragadta a régi Belső-Mongólia egyik jelentős darabját, Darigangát.

A mandzsuo-mongol határincidensek sorozatos előfordulása ugyan bizonyos szándékosságra enged következtetni, de jóformán azt sem lehet még pontosan megállapítani, hogy melyik a kezdeményező fél, a tokiói és a moszkvai jelentések következetesen a másikra hárítják a felelősséget.

Tokiói jelentések szerint mongol különítmények átlépték a határt és megtámadták a mandzsuo helyőrséget. Más alkalommal pedig négy teherautóval körülbelül 30 mongol katona elfoglalta a mandzsuri Heilumoto várost és a japán bizottságot is megtámadta.

A japán hivatalos körök ez események hatása alatt mindenekelőtt a szárazföldre küldött japán sereg megerősítését határozták el, továbbá bizonyos fontos katonai intézkedések végrehajtása mellett döntöttek. Ugyanakkor a japán diplomácia azon fáradozott, hogy Szovjet-Oroszországot a mongol-mandzsuo határkérdés békés úton való újabb rendezésére bírja s ebből a célból létesítsenek a két ország közt egyelőre semleges zónát. A szovjetkörök ezt a japán tervet kereken elutasították azzal a másik japán javaslattal együtt, hogy a sorozatos határincidensek kivizsgálására állítsanak fel egy közös határfelülvizsgáló bizottságot.

Mivel e javaslatok semmiféle eredménnyel nem jártak, japán utasításra Mandzsukuo szigorú, ultimátumszerű jegyzéket intézett a szovjetkormányhoz, amelyben nemcsak a határincidensekért kér elégtételt, hanem tisztázni kívánta a mandzsuo helyőrség január 29-i lázadásakor orosz területre menekült szökevények s azokat támogató szovjet-orosz katonai hatóságok szerepét is. A moszkvai kormány elutasította a mandzsuo jegyzéket és — tiltakozott.

A veszedelmes játék egyelőre változatlanul folyik tovább. Február közepén moszkvai jelentés szerint ötszáz főből álló japán-mandzsuo különítmény húsz társzekerrel, egy gépkocsival, nehéz és könnyű géppuskákkal, három ágyúval, harci szekerekkel és két repülőgéppel átlépte a határt és a mintegy hét km-nyire fekvő bulunderszui állomást megtámadta. A mongol helyőrség és a mandzsuo csapatok közt véres összecsapás történt számos halottal és sebesülttel. A mongol kormány tiltakozik Moszkvában. A következő napról keltezett tokiói jelentés arról ad hírt, hogy mintegy ezer mongol katona négy páncélos gépkocsival támogatva betört mandzsuo területre és megtámadta a Buir-nor északi részénél fekvő Kalkinszum helyőrségét. A harcnak számos halottja és sebesültje van. A mandzsuo kormány tiltakozó jegyzéket juttat Moszkvába.

Hogy meddig folytatódnak a kölcsönös határincidensek és a kölcsönös tiltakozások, azt nem lehet tudni. Az azonban kétségtelen, hogy a háború vagy béke kérdése nem ezeken a kisebb-nagyobb jelentőségű mandzsuo-mongol portyázásokon fordul meg s hogy Szovjet-Oroszország hatalmas méretű hadikészülődése Szibériában nem ezeknek az eseményeknek a megtorlása céljából történik, és hogy a hol erőszakos, hol meghunyászkodó Japánnak sem a mongol-mandzsuo csetepaték alkotják legfőbb gondját a mostani bonyodalomban.

LIGETI LAJOS